

آداب مهمان دادن و مهمانی رفتن از نظر روایات

رقیه سیحونی دخت

چکیده

یکی از مهم ترین وظایف اخلاقی هر فرد در قبال جامعه، عمل نیکوی مهمانی دادن و مهمانی رفتن است که آثار و ثمرات فراوانی در پی دارد. از آنجا که انسان ناچار است در اجتماع زندگی کند، و با ترک روابط نمی تواند زندگی صحیحی را تشکیل دهد، برای همین شناخت روابط اجتماعی و در میان این روابط، آداب مهمانی از اهمیت ویژه ای برخوردار است و ضرورت دارد که به طور تخصصی به این موضوع پرداخته شود. به طور نمونه باید افراد بدانند که در مهمانی هریک از افراد چه وظیفه ای در قبال یکدیگر دارند؛ میزبان چگونه باید مهمان را دعوت، پذیرایی و بدرقه کند و مهمان دقت داشته باشد که چه عملی را انجام دهد که موجب آزار میزبان نشود. این نکته کلیدی، محور اصلی بحث است که در طی تحقیق بااستفاده از منابع دینی و اخلاقی و روش توصیفی به بررسی مصداق های آن پرداخته ایم؛ زیرا ثابت شده یکی از معیارهای زندگی بشر، معاشرت صمیمانه و به دور از تکلف است؛ از این رو عمل به توصیه های اسلام درباره مهمانی، دل ها را به هم مهربان تر و صمیمیت را بیش تر می کند. بنابراین یکی از ضرورت های اخلاقی هر مسلمان، معاشرت داشتن با دیگران در پرتو مهمانی است و استحکام معاشرت ها در سایه رعایت نکات برگرفته از حقوق متقابل است؛ به گونه ای که یک مسلمان بتواند در چارچوب اصول و فرهنگ دینی خودش با شهادت امضای دین را برپای رفتارش به ثبت برساند.

کلید واژه: آداب، روایات، مهمانی، میزبان

مقدمه

مهمانی دادن و رفتن از جمله رسوم و آداب اجتماعی است که در بسیاری از فرهنگها نقش مهمی در تقویت روابط انسانی و ایجاد پیوندهای مثبت بین افراد دارد. این آداب نه تنها به مهمانی ها جنبه ای فرهنگی و اجتماعی می بخشد، بلکه به نوعی نشانه احترام و توجه به دیگران است مهمانی دادن به معنای ایجاد فضایی مناسب و پذیرای دیگران است جایی که میزبان با آمادگی کامل پذیرای مهمانها میشود و تلاش میکند تا لحظاتی خوش و بی دغدغه برای آنها فراهم کند از سوی دیگر، مهمانی رفتن نیز نیازمند رعایت اصولی است که موجب حفظ حرمت و ایجاد جو مناسب در میان مهمانها می شود، رعایت آداب مهمانی رفتن و دادن نه تنها به تقویت روابط دوستانه خانوادگی کمک می کند،

بلکه موجب ایجاد فضایی خوشایند و محترمانه در اجتماع می شود. هر دو نقش میزبان. مهمان نیازمند دقت و توجه به جزئیات

است، از انتخاب زمان مناسب برای دعوت گرفته تا نوع پذیرایی نحوه رفتار و حتی نحوه لباس پوشیدن در این مقاله به بررسی آداب و اصولی خواهیم پرداخت . که در هر دو نقش مهمانی دادن و رفتن باید رعایت شود تا تعاملات اجتماعی به شکلی مثبت و موثر صورت گیرد، آداب مهمانی دادن اکرام مهمان ،استقبال از مهمان و آداب مهمانی رفتن ،همراه نبردن غیر مدعو، کوتاه کردن زمان مهمانی، در رابطه مقاله حاضر کتابهای متعددی نوشته شده

است، از جمله کتاب آداب معاشرت به قلم مریم تقدیسی، کتاب مهمان برکت سفره به قلم مصطفی احمدی زاده اشاره نمود. تفاوت حائز اهمیت مقاله حاضر به دیگر منابع در جمع بندی آداب مهمانی رفتن و دادن که به مسائل مهم اجتماعی پرداخته و سبب انس و الفت میان امت اسلامی شده و اتحاد و برادری ایجاد می کند مورد بررسی قرار داده است.

1- مفهوم شناسی

با توجه به ضرورت مفهوم شناسی در هر پژوهش لازم است ابتدا با معنای لغوی و اصطلاحی برخی از واژه ها مهم این تحقیق آشنا شویم.

1-1. آداب

آداب در لغت جمع ادب است که در زبان عربی از ریشه (ادب) گرفته شده است، ریشه اصلی این واژه دعوت کردن طعام. آداب در اصطلاح به مجموعه رفتارها دستها و هنجارها پسندیده ای گفته میشود که فرد یا جامعه در شرایط مختلف باید آنها را رعایت کند این آداب ممکن در قالب آداب فردی، دینی، اجتماعی، فرهنگی نمود پیدا کند.

1

1-2. مهمان

مهمان در لغت از کلمه میهمان گرفته شده که بر گرفته شده از واژه (میه) به معنی خانه ، سرپناه است که برای مدت کوتاهی به خانه یا محل دیگر وارد شده و مورد پذیرایی قرار می گیرد. مهمان در اصطلاح به فردی گفته میشود که به خانه یا محل سکونت شخص دیگر آمده میزبان وظیفه دارد از او پذیرایی کند. 2

3-1. آداب

جمع اسم، مأخوذ از تاری سلوک و رسم و اطوار و عادات نیک و طریقه، رفتار و گفتار و تحیات و اکرام. 1

آداب در اصطلاح رفتار و گفتارهای شایسته و تنبیه، آداب در ابواب متعدد در همان معنای استعمال شده است و مجموع رفتارها و خصلت های شایسته ای است، که فعل یا ترک آنها از دیدگاه شارع مقدس موجب حسن و کمال فعل میشو د، که حکم شرعی به آن تعلق گرفته است مانند که آداب نماز، روزه، زیارت و آداب معنای ادب کردن را می دهد. 2

4-1. مهمان

مهمان در لغت از مه ، مان یعنی بزرگ خانه تشکیل شده است مهمان در اصطلاح کسی که بر دیگری وارد می شود و از او با طعام و دیگر وسایل پذیرایی کنند و مقابل میزبان کسی او را به خانه خود خوانند و اکرام کنند.

2- وظایف میزبان

2-1 اکرام مهمان

نخستین وظیفه میزبان در مقابل مهمان تکریم او است تکریم مفهومی کلی است که در برخورد توام با گشاده رویی و لبخند و گفتار و رفتار توام با احترام و ارزش گذاری مصداق می یابد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به دختر خود حضرت فاطمه و درباره لزوم اکرام مهمان چنین می فرمایند هر کس به خدا و روز واپسین ایمان دارد باید مهمانش را گرامی دارد. 1

آگاهی از زمان رسیدن مهمان پیشواز رفتن برای او گرفتن چمدان و وسایل همراه مهمان به حمل آنان مقدم داشتن در ورود به منزل به معین کردن بهترین جای منزل برای نشستن و تهیه غذاهای لذی و متنوع می تواند مصداق اکرام مهمان باشد.

3-6 کوتاه کردن زمان مهمانی

وظیفه ی مهمان. رعایت مدت مهمانی بودن است، بر اساس روایات مدت زمانی که به عنوان مهمان بر فرد نهاده می شود، و میزبان وظایف خاص خود را باید نسبت به او انجام دهد، سه روزه و دو شب است. پس از این مدت، دیگر او مهمان نیست و مانند دیگر اعضای خانواده خواهد بود از این رو تکریم و پذیرایی او به اندازه دیگر اعضای خانواده خواهد بود. از این رو بر میزبان لازم نیست که در پذیرایی از او خود را به تکلف بیندازد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرموده اند: مهمان تا در شب پذیرایی می شود و از شب سوم جزء اهل خانه به شمار می آید و به هر چه رسید بخورد. ۱
شارع مقدس با وجود توصیه های فراوان به مهمانی دادن و تکریم مهمان، به طولانی شدن این زحمت راضی نیست و از مهمان می خواهد که مدت مهمانی اش را کوتاه کند به طوری که بیش از سه روز و دو شب نباشد.

3-7 فرمانبرداری تبعیت از میزبان

مهمان در مدتی در منزل میزبان به سر می برد، تبعیت و فرمانبرداری از او است، این دستور شارع اسلامی در جهت زحمت کمتر میزبان است.

میزبان، از وضعیت و امکانات مادی و معنوی خود یگبرای پذیرایی از مهمان آگاه است، از این رو مهمان باید مراعات حال او را بکند و با درخواست های بی جا سبب زحمت او نشود. گاه مشاهده می شود که مهمان درخواست های بیجا از میزبان دارد از او می خواهد که او را به فلان جای دیدن این شهر ببرد، فلان غذایی را برایش درست کند. پیام اکرم (صل علیه و آله) در روایتی می فرماید: یا علی هشت طایفه اند که اگر اهانت شوند باید ملامت و سرزنش نکنند، مگر خودشان را، کسی که بدون دعوت به سفره طعامی برود، کسی که به صاحب خانه امر کند. ۱

اهمیت تبعیت از میزبان تا آنجاست که مهمان از روزه مستحبی گرفتن بدون اجازه صاحب خانه منع شده است.

3-8 رازداری

وقتی مهمان وارد خانه میزبان می شود، خواسته یا نا خواسته. بر نحوه زندگی میزبان و خانواده اش، سطح زندگی و مشکلاتشان آگاه می شود. شرع اسلام در اینجا به راز داری توصیه می کند. وقتی مهمان براسرار میزبان آگاه شد. اجازه خارج کردن اطلاعات و سخن گفتن از اسرار، سطح زندگی و مشکلات میزبان و خانواده اش را ندارد، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) کسانی را که در مجالس دوستان و آشنایان حاضر می شوند، واز مسائل خصوصی آنان مطلع می شوند، به راز داری توصیه می کنند می فرمایند: در مجلس ها امانت دار باشید، فاش کردن راز برادرت خیانت است از این کار دوری کن و از نشست هایی عشیره ای بپرهیز. 1

نتیجه

آنچه از بررسی روایات اسلامی درباره آداب مهمانی به دست می آید، این است که شرع مقدس اسلام به سبب فواید اجتماعی بسیار فراوان مهمانی از جمله ایجاد صلح و رحم، ایجاد انس و الفت میان خویشاوندان، همسایگان و امت اسلامی، آگاهی از احوال یکدیگر و کمک به هم، دستگیری از خانواده های مستمند و فقیر که محتاج غذای روزانه اند. جلوگیری از تنهایی افراد و مشکلات روحی و روانی ناشی از آن غیره توصیه مؤکد به مهمانی دادن می کند، در عین حال می کوشد، با کمترین هزینه برای هر دو طرف میزبان و مهمان، این کار مهم صورت گیرد، از این رو دو اصل مهم همراه هم، در آداب مهمان توصیه می شود. نخست مراعات راحتی و آسایش میزبان و دیگر اکرام شایسته مهمان. شرع مقدس اسلام از سویی می کوشد این رفتار اجتماعی مفید با کمترین هزینه برای میزبان شکل گیرد، از این رو در عین توصیه به اکرام مهمان و پذیرایی شایسته از او به میزبان دست رمی دهد، که از تکلف بیجا و به سختی انداختن خود و خانواده برای مهمانی پرهیز کند و با آنچه در طاقتش است به پذیرایی از مهمان اقدام کند، از سویی دیگر به مهمان توصیه می کند، که آنچه را میزبان برای او تدارک دیده است کم نشمارد و توقع بیجا از میزبان نداشته باشد و تحت امر میزبان باشد.

فهرست منابع

- نهج البلاغه، ترجمه شهیدی.
- بیاتی، جعفر، آداب مهمانی، (بی تا)، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، سال 1390.
- تقدیسی، مریم، آداب معاشرت، سال انتشار، ۱۳۹۷ ش.
- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، بیروت: موسسه آل البيت.
- حجت، مقاله، آداب مهمان داری، سال 1391.
- فرحزاد، حبیب الله، ضیافت و آداب میهمانی (بی جا) نشر قائمه اصفهان.
- قمی، شیخ عباس، (بی تا)، سفینه البحار، بیروت: موسسه الوفاء.
- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، چ سوم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، سال 1388 ش.
- فیض کاشانی، ملا محسن، المحجة البيضاء، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، 1091 ق.
- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، چ سوم، بیروت: دار احیاء التراث، 1403 ق.
- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه محمدرضا شیخی، چ دوم، قم: دار الحديث، سال ۱۳۸۴ ش.
- نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط الوسائل، قم:
- مؤسسه اهل البيت، ۱۴۰۷ ق.
- نوری و دیگران، محمد جواد، آداب مهمان و میزبان (بی تا) ناشر حیات طیبه صالحین.